

Interview: Mieke Staal en Mirjam de Vos

Wat beeld in beweging zet

Hoe kun je met beelden grenzen verleggen? Met die vraag klopte de redactie aan bij Marijke Bouwhuis en Anne Floor Schoemaker, beiden zeer ervaren in het met beeld begeleiden van leraren in hun professionele ontwikkeling. Al snel zijn ze het erover eens: ontwikkeling gaat automatisch over grenzen verleggen.

Interview

Bouwhuis en Schoemaker hebben hun sporen verdiend als het gaat om het vanuit beeld begeleiden van leraren (zie kader). Tijdens het interview valt op dat ze vaak op één lijn zitten en elkaar als vanzelf aanvullen. Vol passie vertellen zij over hun mooie vak.

Wat is de kracht van begeleiden vanuit beeld?

Bouwhuis: 'Beeld is een van de krachtigste instrumenten bij het begeleiden van mensen. Het kan een boost geven aan iemands zelfvertrouwen. Coachees zien waar ze staan, welke kwaliteiten ze hebben. Ze ontdekken hun krachtbronnen en experimenteren met nieuw gedrag. Ze kijken letterlijk naar zichzelf; dat is heel intiem. Het aangaan van een begeleidingstraject is het aangaan van een ontdekkingsstocht. De coachee en begeleider gaan samen onderzoekend op weg.'

Schoemaker: 'Ik ben ook heel enthousiast over werken met beeld: het is heel zichtbaar en concreet. Er is geen ruis of interpretatie van een observator, omdat je vertrekt vanuit hetzelfde fragment. Het beeld is als het ware de derde gesprekspartner. Dat maakt begeleiden vanuit beeld scherp en objectief.'

Kunnen jullie dat toelichten?

Bouwhuis: 'Op beeld zien leraren wat het effect van hun gedrag is. Ze ontdekken wat al goed gaat en waarop ze invloed kunnen hebben. Dit kan enorm versterkend

Begeleiden vanuit beeld

Bij het begeleiden vanuit beeld gebruik je als begeleider in de praktijk gemaakte beeldopnames van een (onderwijs)professional en bespreek je deze samen. Daarbij bouw je voort op wat al goed gaat en op iemands krachtbronnen. Als begeleider focus je op interactie, didactiek en klassenmanagement en hanteer je een holistische aanpak: je kijkt naar de gehele persoon. Hierdoor is begeleiding vanuit beeld een krachtige methode die de professionele en persoonlijke ontwikkeling van individuen – en teams – ondersteunt. Begeleiden vanuit beeld gebeurt in Nederland door de 'beeldbegeleider' en 'beeldcoach'. Dit zijn geen beschermde titels, maar er zijn wel twee kwaliteitsregisters. Het Kwaliteitsregister Zelfstandig Begeleiders in het Onderwijs (ZBO) en Register Beeldcoaching. Aan beide registers zijn opleidingseisen verbonden (zie voor meer informatie: lbbo.nl/professionalisering/register en beeldcoaching.com/registers). In dit artikel gebruiken we voor de leesbaarheid de term 'begeleider' voor de beeldbegeleider en de beeldcoach. En 'coachee' voor de persoon die begeleid wordt.

Anne Floor Schoemaker

is opgeleid als orthopedagoog. Ze is voorzitter van het Opleiderscollectief voor Register Beeldcoaching. Daarnaast werkt zij als directeur, beeldcoach

en beeldcoachopleider voor de School voor Beeldcoaching: een familiebedrijf dat ze runt met haar zus Merel Schoemaker, moeder Christine Brons en andere opleiders.

Marijke Bouwhuis is van huis uit neerlandica. Zij is in 2003 begonnen met beeldcoaching – naast haar werk op de pabo – en heeft dit steeds verder ontwikkeld en

verdiept door niet alleen naar het zichtbare gedrag te kijken, maar ook naar bijvoorbeeld overtuigingen en professionele identiteit. Ze is gespecialiseerd in ontwikkelingsgericht en krachtgericht coachen. Bouwhuis heeft een eigen bedrijf (beeldbegeleiding.com) en is auteur van 'De leraar in beeld'. Binnenkort komt de vierde (herziene) druk op de markt.

werken. Leraar-zijn is best een eenzaam beroep; je staat vaak alleen voor de klas. Dan is het waardevol dat iemand zo intensief en gericht met jou meekijkt.'

Schoemaker: 'Reflectie op gedrag geeft leraren direct inzicht in wat ze doen, waarom ze dat doen en wat dit oproept. Dat draagt bij aan eigenaarschap. Beeld 'werkt' snel: mensen verwerken visuele informatie sneller dan taal. Bovendien kunnen beelden coachees terugbrengen naar de emoties van het moment. Omdat je als begeleider een fragment kunt stilzetten en herhalen, kun je samen met de leraar verschillende lagen onderzoeken: feitelijk gedrag, effect van gedrag. Ook kun je in gesprek gaan over mogelijke alternatieven, overtuigingen en visie.'

Wie kan je begeleiden vanuit beeld?

Schoemaker: 'Begeleiden met beeld kan overal waar mensen in interactie zijn. In het onderwijs zijn dit vaak leraren, maar er zijn ook trajecten met klassen, individuele leerlingen, teams en schoolleiders.'

De onderzoeksvragen verschillen: leraren vragen zich bijvoorbeeld af hoe zij voor de klas staan, of ze voldoende differentiëren of hoe ze de samenwerking tussen leerlingen kunnen bevorderen. En schoolleiders willen bijvoorbeeld inzicht in de gespreksvoering of het begeleiden van het team.'

Bouwhuis: 'Wanneer professionalisering het uitgangspunt is, kan beeld het collectief leren versterken. Ik begeleidde recent een hele school waar collega's beelden met elkaar deelden om er samen van te leren. Dat levert veel op, omdat leraren concreet zien wat werkt.'

Schoemaker: 'Ook buiten het onderwijs wordt er overigens vanuit beeld gewerkt: in gezinnen, de ouderenzorg, de kinderopvang en zelfs bij sportverenigingen. Zolang mensen willen professionaliseren, is werken met beeld waardevol.'

Hoe ervaren mensen het begeleiden met beeld?

Schoemaker: 'Vaak vooral als erg leuk en leerzaam. Wanneer professionalisering in een school de norm is, doen mensen graag mee. Tegelijkertijd kan het ook spannend zijn, bijvoorbeeld omdat je als coachee directe feedback krijgt. Beelden kunnen confronterend zijn: ze liegen niet en laten precies zien wat er gebeurt.'

Bouwhuis: 'Zoals we al eerder benoemden, is het voor coachees intiem om zichzelf terug te zien. Ze worden zich bewust van alles wat ze doen. Leraren zijn vaak kritisch op zichzelf en zien eerst wat er beter kan. Dat kan onzeker maken. Soms speelt ook de angst om beoordeeld te worden, terwijl dat nooit het doel is. Beeldbegeleiding is gericht op leren en ontwikkelen, niet op het beoordelen van functioneren. Om de spanning te verminderen en misverstanden te voorkomen is een zorgvuldige intake essentieel. Wat verwacht iemand? Welke spanning is er, waar komt die vandaan? Wat heeft de coachee nodig? Zo'n intake kost tijd, maar maakt het traject duurzamer.'

Schoemaker: 'Maak aan de voorkant ook heldere afspraken over: hoe film je, hoe deel je beelden, wie is eigenaar van de beelden? Het intakegesprek maakt duidelijk dat de begeleiding een vertrouwelijk proces is en dat de focus ligt op de kracht van de coachee. Dit helpt om het minder spannend te maken.'

Hoe help je de coachee met het verleggen van grenzen?

Bouwhuis: 'Het doel van beeldbegeleiding is verdere professionele ontwikkeling vanuit een krachtgerichte invalshoek. Ontwikkelen betekent altijd dat je een stukje uit je comfortzone stapt. De leraar experimenteert met ander gedrag. Dat is spannend, omdat mensen gehecht zijn aan wat ze altijd al deden. Zelfs een kleine gedragsverandering kan voelen als het verleggen van een grens. Beeldopnames helpen hierbij. Ze maken zichtbaar waar ruimte zit om te groeien. Als begeleider lever je maatwerk: wie zit er tegenover je, wat heeft deze persoon nodig om een volgende stap te durven zetten?'

Schoemaker: ‘Dat het maatwerk is, herken ik volledig. Je stemt voortdurend af op jouw coachee. Wanneer je begeleidt met beeld pas je een methodiek toe die past bij de coachee en de leervraag. Denk bijvoorbeeld aan: krachtgericht coachen, didactisch coachen of progressiegericht coachen. Samen bekijk je de beelden: wat zie je gebeuren, wat werkt, waar liggen kwaliteiten? Je kunt inzoomen op details of juist uitzoomen naar het geheel. Je kunt het beeld stilzetten, vertragen, vanuit een ander perspectief bekijken. Zo’n perspectiefwisseling is grensverleggend op zich. Bijvoorbeeld wanneer leraren niet alleen kijken naar wat zij doen, maar ook onderzoeken: hoe is dit voor de leerlingen? Of als een coachee zich afvraagt: wat doe ik nu en wat zou ik eigenlijk willen doen? In een traject komen vanzelf diepere vragen naar boven, zoals: Wat drijft mij? Welke waarden vind ik belangrijk? Waarom handel ik zoals ik handel? Die bewustwording is cruciaal en draagt eraan bij dat er ruimte ontstaat om andere keuzes te maken en grenzen te verleggen.’

‘Zet een methodiek in die past bij coachee en leervraag’

Hoe bereik je dat?

Bouwhuis: ‘Als begeleider zet je in wat nodig is om iemand in beweging te brengen. Een goede coachrelatie is hierbij voorwaardelijk. Het is belangrijk dat de begeleider open en “aandachtig betrokken” is, zoals Lisette Bastiaansen dat in haar proefschrift uit 2022 noemt. Aandachtig betrokkenheid bestaat uit: aandachtig zijn,

aanwezig zijn en betrokken zijn. Je ziet de ander “voorbij oordelen” en je draagt bij aan diens groei. Tegelijkertijd mag je jezelf laten zien en tonen dat ook jij niet perfect bent. In het gesprek pas je voortdurend *reflection in action* toe: terwijl je samen kijkt, analyseer je wat er nodig is en stuur je bij. Je voelt aan wanneer het belangrijk is om eerst met beelden het zelfvertrouwen te versterken en wanneer iemand meer uitdaging aankan.’

Schoemaker: ‘Als begeleider zorg je altijd voor een goede relatie. Je gaat naast iemand staan. Wanneer dit lukt, ontstaat er ruimte om te experimenteren en te ontwikkelen. Ontwikkeling blijkt zelden uit grote sprongen. Het gaat om kleine veranderingen die de coachee helpen. Door herhaling slijten ze in.

Vaak zien we als begeleiders parallelle processen: patronen die op meerdere niveaus terugkomen. Het is aan de begeleider om dit te spiegelen, waardoor de coachee die patronen ook gaat zien.

Het mooie van werken met beelden is dat die veranderingen terug te zien zijn op beeld bij een volgende opname. Dat maakt het verleggen van grenzen leuk en verrassend!’

Hoe kunnen jullie door jullie werk grenzen verleggen bij leerlingen?

Bouwhuis: ‘In de begeleiding ontdekken leraren soms dat hun gedrag niet altijd volledig aansluit bij wie ze willen zijn of bij wat leerlingen nodig hebben. Dan staan we stil bij “het waarom” achter het handelen en het effect ervan op de leerlingen. Zo ontstaat er ruimte voor authentieker gedrag. En wanneer het gedrag van de leraar beter aansluit bij de leerlingen, verandert er iets in de dynamiek van de klas.

Kinderen hebben iets van de leraar nodig om zich verder te kunnen ontwikkelen. Als leraren dit bewust kunnen inzetten, komen de leerlingen verder en verleggen zij hún grenzen. Zo werkt ontwikkeling van de leraar als vliegwiel voor de ontwikkeling van de leerlingen.'

↳ *'Als begeleider moet je je eigen ik aan de kant zetten'*

Hoe verleg je je eigen grenzen als begeleider?

Bouwhuis: 'Wanneer je een begeleidingstraject aan gaat, vraagt dat allereerst iets van jezelf. Als mens zijn we geneigd snel zaken in te vullen, te interpreteren. Dit moet je als begeleider leren loslaten. Dat vraagt dat je "je eigen ik" aan de kant zet. Er wordt van jou verwacht dat je meegaat in de gedachtegang van de ander, dat je nieuwsgierig bent, een open blik hebt en écht openstaat. Dat vereist zelfkennis en voortdurende reflectie. Je moet weten wat van jou is, en wat van de coachee. Gun jezelf ook de ruimte voor die reflectie. Aansluiten bij de ander is in feite het verruimen van je eigen grenzen. En dat blijft leuk.'

Schoemaker: 'Ieder traject is maatwerk. Je werkt vanuit de basismethodiek, maar geen enkel ontwikkelproces verloopt hetzelfde. Daardoor moet je als begeleider je grenzen steeds weer een beetje verleggen. Dat vraagt flexibiliteit. Soms blijkt dat het kijken naar beelden even niet helpend is en kies je voor een andere werkvorm. Ook als begeleider stap je dan uit je comfortzone. Je moet durven vertrouwen op je professionele intuïtie en het proces volgen, in plaats van het strak te sturen. Daar-in zit ruimte voor je eigen ontwikkeling als begeleider.'

De literatuurlijst bij dit artikel vind je in de materialenbank op lbbo.nl.

Voorbeeld uit de praktijk van Anne Floor Schoemaker

Elise*, leraar op een basisschool, gaf aan dat ze sinds tweeënhalve week moeite had met een specifieke leerling. Ze wist niet zo goed hoe ze deze leerling moest benaderen en corrigeren. Samen keken we een paar keer naar beeldfragmenten van Elise en de leerling en analyseerden we deze in detail (microanalyse/'klein kijken'). We bespraken of er specifieke kindfactoren zichtbaar waren die het gedrag konden verklaren en hoe de leerling reageerde op klasgenoten (en andersom). Ook keken we naar momenten waarop de leerling het best te benaderen was. Ik stelde vragen als: 'Wat zie je de leerling doen? Wat heeft zij op dit moment van jou nodig?'

Daarnaast vroeg ik of er iets veranderd was in de omstandigheden. Hierdoor beseftte Elise dat haar privésituatie momenteel veel vraagt. Van de microanalyse ging het begeleidingsgesprek naar de macroanalyse (betrekken van de context). Elise kwam tot het inzicht dat zij een korter lontje had, waardoor het niet goed lukte om vriendelijk en *open minded* op deze leerling te reageren. Zij werd zich bewust van de relatie tussen haar privéomstandigheden en het gedrag van de leerling. Vervolgens keken we samen welke mogelijkheden er in de huidige situatie zijn – en welke kwaliteiten Elise kan inzetten om deze leerling toch goed te begeleiden.

*gefingeerde naam

Mieke Staal

Mieke Staal is beeldcoach(opleider), coördinator van de master Passend Meesterschap, docent aan de kc-opleidingen bij de Marnix Academie en redactielid van 'Beter Begeleiden'.

Mirjam de Vos

Mirjam de Vos is specialist begaafdheid en werkt als adviseur Onderwijs en Kwaliteit bij Adenium. Tevens is zij kwaliteitscoördinator op een school van Adenium en redactielid van 'Beter Begeleiden'.

Samen sterk voor professionele begeleiders

Dit artikel is gepubliceerd in *Beter Begeleiden*, het vakblad voor leden van de Landelijke Beroepsgroep voor Begeleiders in het Onderwijs (LBBO).

De LBBO zet zich in om de positie van begeleiders in het onderwijs te verstevigen. We zijn ervan overtuigd dat begeleiders onmisbare schakels zijn in scholen. Dat begeleiders zich verbeteren als ze elkaar ontmoeten, elkaar inspireren en zich professionaliseren. Daarom verenigen we hen in onze landelijke beroepsgroep (zonder winst oogmerk).

Door lid te worden van de LBBO krijg je volop mogelijkheden om met en van andere begeleiders te leren. Bovendien kun je altijd bij de LBBO terecht voor een vraag over jouw werk – we helpen je graag!

Meer redenen om lid te worden

- 5x per jaar het vakblad *Beter Begeleiden* bij je thuis
- toegang tot onze online materialenbank vol artikelen, materialen en andere vakinhoudelijke informatie
- korting bij de LBBO Academie, vol bijeenkomsten voor begeleiders in het onderwijs
- rechtspositionele ondersteuning
- actuele beroepsstandaarden
- vertegenwoordiging in landelijke overlegorganen
- een krachtige stem in het publieke (onderwijs)debat

Wat is de LBBO?

De LBBO is de overkoepelende beroepsorganisatie voor:

- intern begeleiders
- ambulante begeleiders
- gedragsspecialisten
- jonge-kindspecialisten
- beeldbegeleiders
- specialisten begaafdheid
- zelfstandige begeleiders

Meer informatie over het lidmaatschap?
Kijk op onze website: lbbo.nl

lbbo
Landelijke Beroepsgroep
Begeleiders Onderwijs